

lapítását kísérli meg, hogy a magyarság szolidaritását erősítse. A két kis füzet nem fél azzal az igénnyel, hogy irodalmi szempontokból bíráljuk el, mert az ily iratokban nem a gondolatok újsága, hanem az iránya az értékes s kétségkívül áll, hogy Thirring Gusztávné hazafias szelleme a maga működési körében jelentős erőforrást jelent. Mindkét füzet igen világos és tömör magyarsággal fejt ki az ifjúság erkölcsi és hazafias nevelésére alkalmas propaganda-gondolatokat. —*nn.*

Verses játék és expresszionista legenda. (Tóth László: Májusfa; Kelemen Viktor: Mennyemenetel.) Két merőben elütő stílusú és művészi irányú színpadi mű került egyútté íróasztalomra. Az egyik a játékos, romantikus rimesilangolásnak szeretné egy órára visszahódítani a színpadot és beköszöntőjében a szerző némi ünnepes lenézéssel beszél „a próza papucsa”-ról; a másik elszántan szakítani akar minden formai, diszitményes elemmel és a prózából is lehetőleg csak a tőmondatdal él, vagy még szívesebben pusztá szókkal, melyekre — néhol kissé a neophyta túlbuzgóságával — valami egyetemleges nyomatékot kíván helyezni. Amaz csekély akciójú darabjában csak mintegy ürügyet keres, hogy túlárado lírai-ságát szabadjára ereszhesse, emez huszonhárom lapon egy előjátékot és három felvonást perget le és nem győz eléggé szűkszávvá lenni, hogy hősnője egész élettörténetének minden eseményes mozzanatát belezúfolhassa szárguldo előadásába.

Mind a két műnek van érdekessége és mind a kettőben van szépség is.

Tóth László *Májusfája* a mult évadban a Nemzeti Színházban színpadi életrealitásból is megállta a próbát: a közönség szívesen fogadta a fiatalosan tüzes és lendületes cselekményt s az ehhez igen jól vágó, érzékeny páthoszú, üde színekben csillgó előadásmódot. Tárgya a legősibb témákból való: a nő (Colombina) ingadozása a dallal és táltoslóval udvarló Pierrot, meg a gyöngyryakékkal és fogattal kísértő Arlecchino között. Ez a konfliktus színpadilag elnyúlhatetlen és szerzőnk is nyilván ezt

akarja mondani ezzel a kormegjelöléssel: „Történi: mindennap.” Az a frissesség azonban, amellyel Tóth László tárgyat kezeli, valóban nem mindennapi. Költői tehetségének legjellemzőbb vonása: a szubtilitás, mely lírájában néhol útjába áll az érzések közvetlen megnyilatkozásának, itt, ebben a közvetett, játékos-sá stilizált hangnemből nagy erőssége. Verseskönyvről szólva a *Napkeletben*, tehetetlenül enlítettém túlságos formai kikészítettségét, művésze mesterségsbeli részének sokszor zavaró előnyomulását. A *Májusfa* egyszerűbb, érettebb lírai szépségeket mutat: Pierrot elbeszélése hajnali útjáról s a májusfa földszítéséről finom és fantasztikumában is szemléletes, biztos felépítésű *caprice en bleu*. Más-hol is lépten-nyomon akadnak művészi tisztaságú sorok: „Fűnek a réten millió társa van, A tisztáson a nagy tölgy — társtalan”; vagy a művészet mámorában csak alku-dozó, de a realitás józanságával megalkuvó Colomináról: „Neki az égből anyyi is elég, Mennyit egy ablak szárnya nyit eléd.” Talán az egész költeményben csak egyetlen olyan hely van, amelyet már a színpadról is diszsonánsnak éreztem, s amely most olvasásban is sérti fületem. Colombina elragadtatással nézi az ablakból Arlecchino aranykantáros hátsólovát, mely a kertben türelmetlenül dobog. Erre Pierrot ezekkel a szókkal fordul — Colombina izgatottságára célozva — Pierrette-hez: „A női szív be furesa, furesa hárfá: Egy lópata oly dalt rúg ki belőle, Hogy a lelkem majd ketté hasad tőle.” Ebben a kép maga is mesterkelt, a szerelmes költő ajkán meg egyenesen visszásan hat, még akkor is, ha az elkeseredettség mondatja vele.

Kelemen Viktor tíz évvel ezelőtt lépett fel *Estefelé* c. lírai kötetével, majd fővárosi hetilapokban novellák alatt találkozunk nevével; ezek utóbb könyvben is megjelentek. Ebből a kötetből legelőnkebben arra a novellára emlékszem, mely a könyvnek is címet adott: a *József hazamegy* című jól komponált, borús levegőjű rajzra Katona József tragikus reményvesztéséről. Ezenkívül egy sorozatos vállalatban műfordítól is bemutatkozott France *Jocaste*jával.

Ezúttal drámai kísérlettel jelentkezik: *Mennybemenetel* címmel háromfelvonásos „legendát” írt az expresszionizmus stílusában. Történetét harminchárom színen játszatja el harmincöt személlyel s egy-egy jelenetben alig mondanak többet harminc szónál (néha csak tízet). Mindez fölöttébb szokatlan s nem is igen szabadulhatunk attól az érzéstől, hogy csak kuriózzummal van dolgunk. Ennél gyökeresebben már alig lehetne megvalósítani az expresszionista irány fő-fő elvét: a lényeknek szuggesztív módon való kiemelését és minden formai járulékok elhanyagolását. Kelemen nem csekély erejére és biztosságára vall, hogy ezt a szuggesztivitást némely jelenetben is, főleg pedig műve egészével sikerül megközelítenie. Egy-végében olvasva kábító iramú művét (s másként olvasni lehetetlen), tagadhatatlanul erős benyomást kapunk. De azt is meg kell mondani, hogy ezt a hatást inkább a stílus ereje idézi elő, semmint a cselekmény mélyebb drámaisága. A külsőségeket lehántva, a tárgyat meglehetősen banálisnak s amellett lényegében epikainak találjuk. Szedlacek Mária története csak megismétlődése a proletárnő végzetőri — néha romantikus beállításban, néha agitáló célzattal — annyiszor elmondottaknak. Kelemen nem demagóg ihletéssel szól: célja művészből. A kollektív érzéseket szeretné megmozdítani és szerencsétlen Mária megdicsőítésével a magasabb erkölcsi felfogás felé tör. Ezért műve lendületben messze meghaladja a materialista világnézetű írók hasonló témákkal bibelődő *‘jaccuse’*-jeit.

Hanem nagy kérdés: van-e fejlődési lehetőség az expresszionista formanyelv ilyen végtelen erőszakolásában? Egy esetben még elfogadhatjuk s talán élvezhetjük is ezt a száguldó ütemet, de félős, hogy másodízben már csak modorosságnak érezzük s a *szóktól* elkábultan türelmetlenül sürgetjük vissza a lelki tartalom kimondásában bizony gazdagabb és hajlékonyabb *mondatt* jogát.

Nem tudom, színpadon miként hatna Kelemen kísérlete; kuriózzum-érdekessége mindenesetre volna s talán pillanatokra meg is tudna valamit éreztetni az emberi közösség-

ből. Azt hiszem, félóra elég lenne előadására, de az is bizonyos, hogy ez a félóra jobban kifárasztaná a nézőket, mint egy negyedfélórás csupa-tiráda Bataille-színmű.

Karinthy Frigyes írt bevezetésül néhány sort a legenda elé, némileg karinthyas fordulattal akként magyarázván meg az expresszionizmust, hogy azt „nem azért híják így, mert az események véletlenül úgy robognak ebben a darabban, mint az expresszvonat”. De azt is mondja, hogy Kelemen bizonyára jobban megmagyarázza kis munkájával, mit kell érteni az expresszionizmuson; s ebben tökéletesen igaza van.

Rédey Tivadar.

Két újabb regény. *Ferenzi Sári* tehetséges író, kinek egyik könyvét, *A vörös daru-t*, a Péczely-díjjal tüntették ki. Túl van az első szárnypróbálgatáson, stílusa eleven, jó elbeszélő s azokat a problémákat, melyeket legújabb regényében (*A hegyen át*; „Világirodalom” kiadása) felvet, itt-ott szemrevalóan fűzi az események fonalára. Mindez természetesen alig több külsőségnél, rutinnál, ami — emelkedjék bár művészetig — belső érték nélkül csak cicoma marad, kedves szemfényvesztés.

Ferenzi Sáriban több is van ennél. Gondolkodó, világos fejű nő, s nem a véletlen dolga, hogy nehéz témához nyúlt. Ez a téma, ha nem oldódik is meg bennünk a nagy regények minden kétséget kizáró biztosságával, főbb vonásaiban érdekesen kerül szőnyegre, rokonszenyvel kísérjük a főalak kálváriáját, ki mellett — talán kissé közelebb is, mint a tárgyilagosság megengedné — lépten-nyomon ott érezzük magát a vezető, elmélkedő, kiegyenlítő írónőt.

Ferenzi Sári csinosan, formásan építi meg a mese gerincét, egészet akar adni s ott is, ahol lélektani ürességet érzünk, azonnal megjelenik ő maga, kapcsolatot teremt, ha nem is mindig szerveset, de legalább folyamatossá tevőt. Így nagyjában eléri a valószínűség határát s beállításában elhisszük Deér Karolina sorsát. Valószínűen hat, hogy ez a bárókisasszony — kinek jó ideig látnia se kell az orra hegyén s a tradíció biztos, korlátolt körén túl — utált érdekházasságra képes,